

6. Щорічний статистичний збірник України. **Заповідники та національні природні парки України у 2013 році.** – К., С – 27. – 2014 (вих.. № 06.4-36/51 від 26.02.2014). [Електронний ресурс] – Режим доступу. : http://www.ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_Ukr_.htm

Рецензент: д.е.н., професор Кравців В. С.

УДК 330.15:504.062

О. А. ПАШЕЧКО

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ

У статті досліджено організаційні засади формування еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів. За результатами дослідження запропоновано системний підхід до формування та реалізації еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів. Розроблено шляхи забезпечення якісного управління раціональним використанням енергетичних ресурсів через прогнозування стану навколишнього природного середовища внаслідок використання сільськогосподарських земель для вирощування біомаси під енергетичні потреби регіону.

This article deals with organizational grounds of formation of ecological and economic mechanism of energy resources rational use. A systematic approach to the development and implementation of ecological and economic mechanism of energy resources rational use have been proposed. The ways of providing good management of energy resources rational use through forecasting the environment as a result of agricultural lands use to grow biomass on the region energy needs.

Ключові слова: еколого-економічний механізм, енергетичні ресурси, раціональне енергокористування, енергозбереження, енергоефективність.

©Пашечко О. А. – здобувач Національного університету водного господарства та природокористування

Ураховуючи методологічні підходи розвитку законодавчо-правової сфери, збільшення значимості відновних джерел енергії (ВДЕ), концепції сталого розвитку, «зеленої» економіки, імплементацію європейських директив щодо відновної енергетики, все більш важливими стають значення і дієвість запровадження організаційно-економічних, еколого-економічних, організаційно-фінансових та інших механізмів раціонального використання енергетичних ресурсів. Розвиток сталого екологічно орієнтованого енергокористування, екологізації енергетики пов'язаний із формуванням еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів. Еколого-економічними технологіями в енергетичній сфері, є планування, прогнозування, організація еколого-економічного управління, еколого-економічний інструментарій, ціноутворення, фінансове забезпечення та інші.

Різноманітні аспекти формування та розвитку екологічно орієнтованих, економічних, організаційних та інших механізмів раціонального природокористування, в тому числі енергокористування розглянуто у працях Т.М. Афонченкової [1], М.Д. Балджи [2], С.М. Ілляшенка [3], Г.М. Калетніка [4], Л.Г. Мельника [5], В.І. Павлова [6], О.В. Ставицької [7], С.К. Харічкова [8], Є.В. Хлобистова [9] та інших вітчизняних вчених.

Проблемними еколого-економічними аспектами в Україні є висока природо- та енергомісткість галузей промисловості, сировинна орієнтація експорту. Невирішеними є питання платоспроможності користувачів енергетичних ресурсів, ефективного енергозабезпечення, енергетичної безпеки регіонів і держави загалом, нерозвиненість сектору ВДЕ, зокрема біоенергетики. Саме ці аспекти повинні стати орієнтирами у формуванні еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів.

Метою статті є теоретичне узагальнення організаційних засад та удосконалення методичних положень, а також розробка практичних рекомендацій щодо формування еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів.

На нашу думку, формування еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів повинне базуватися на комплексній системі

природокористування і, зокрема еколого-економічного управління, що дозволить включити його до загальної структури енергетичного менеджменту.

Еколого-економічний механізм раціонального використання енергетичних ресурсів містить ряд підсистем (механізмів, методів, інструментів тощо), за допомогою яких можна організувати, стимулювати, регулювати і контролювати процес використання та відтворення енергетичних ресурсів в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів з метою застосування екологічно орієнтованого енергетичного менеджменту і забезпечення сталого екологічно збалансованого енергокористування.

Основне призначення еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів полягає в узгодженні соціальних, екологічних, економічних та енергетичних інтересів усіх учасників ринку, а також у розв'язанні суперечностей, які виникають у сфері раціонального використання та відтворення енергетичних ресурсів. У такий спосіб може бути системно забезпечена екологізація виробництва, енергетична і продовольча безпека, ефективне енергокористування, відтворення енергетичних ресурсів, як невід'ємної частини навколишнього природного середовища (НПС), збереження якості землі та дотримання відповідальності за стан земельних ресурсів.

До завдань еколого-економічного механізму раціонального використання відновних енергетичних ресурсів з твердої біомаси (соломи зернових культур) доцільно включати:

- багатofункціональне забезпечення сталого екологічно збалансованого вирощування енергетичних культур на сільськогосподарських землях;
- реалізацію цілей екологізації енергетики за етапами її «життєвого» циклу та екологічно збалансованого землекористування, а також системної реалізації положень енергетичного менеджменту;
- упровадження ефективних ринкових трансформацій в енергетиці на еколого-економічних засадах (обґрунтування і доведення частки вде в Україні до 11% у 2020 р.) та інші.
- принципи функціонування еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів є такими:

- принцип системності щодо врахування частки усіх видів вде, які доцільно отримувати в окремих регіонах із дотриманням соціальних та екологічних вимог;
- принцип економії використання енергетичних ресурсів;
- принцип відповідності екологічного навантаження енергоресурсному потенціалу регіону;
- принцип збереження стану земельних ресурсів та загалом нпс у процесі отримання й використання енергетичних ресурсів;
- принцип узгодження ритмічності відтворення потенціалу нпс та виробничих процесів з використанням енергоресурсів;
- принцип пріоритетності екологічної збалансованості виробництва відносно досягнення економічних вигод та інші.

Процес формування і реалізації еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів повинен ґрунтуватися на системному підході шляхом використання науково-обґрунтованих засад екологічного та енергетичного менеджменту, а також екологізації виробництва. На нашу думку, системний підхід в енергетичній сфері передбачає взаємозв'язок економіки, соціуму, екології, політики, технологій та власне енергетики на рівні держави загалом та конкретного регіону зокрема. Держава виступає при цьому керуючою системою, а керована система включає такі об'єкти управління як енергетичні ресурси і земельні ресурси. Керуюча і керована системи управління раціональним використанням енергетичних ресурсів пов'язані із зовнішнім середовищем з метою досягнення соціо-еколого-економічного ефекту.

Запропонований підхід, враховує комплекс проблем щодо розвитку відновної енергетики, стану земельних ресурсів, продовольчої безпеки.

З урахуванням вище наведених позицій, на нашу думку, еколого-економічний механізм раціонального використання енергетичних ресурсів повинен містити законодавчо-правову підсистему, науково-методичне забезпечення, інформаційну та функціональну підсистеми. Ці складові реалізують свій вплив на регіон із сукупністю природних, господарських, соціальних підсистем. Результатом дії механізму є вирішення комплексної проблеми досягнення науково-обґрунтованого землеко-

ристування та енергозабезпечення, що дозволить забезпечити регіон енергетичними ресурсами для комунальних, енергетичних та інших потреб, досягти позитивного балансу гумусу та збереження якості земель, вирішити проблеми енергоефективності у регіоні, зокрема у житлово-комунальному господарстві, виробничій сфері, сфері послуг та інших секторах економіки, досягти соціо-еколого-економічного ефекту. Механізм може вирішити проблеми встановлення та надання «зеленого» тарифу, когенерації, заміщення традиційних паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) на ВДЕ, створення нових робочих місць у секторі біоенергетики.

У складі механізму основну роль відіграє функціональна підсистема, яка базується на розробці комплексних державних програм та участі у міжнародних проектах з енергоефективності та енергозбереження, а також передбачає використання еколого-економічного інструментарію. Останній включає в себе функції управління, методи і технології управління, еколого-економічні інструменти.

Функціями управління є планування, організація, координація, мотивація і стимулювання, контроль (облік, аналіз і прийняття рішення щодо соціо-еколого-економічної ефективності). Методи і технології управління передбачають системний підхід, балансові методи, прогнозування якості земель та ефекту заміщення, превентивні методи (комплексне запобігання і контроль забруднень, найкращі доступні технології (НДТ)). Еколого-економічними інструментами є екологічний аудит (в тому числі аудит екологічного стану земель та енергетичний аудит), контролінг, страхування, логістика, маркетинг, екоінжиніринг та більш чисті технології, сертифікація земель, вуглецева сертифікація біомаси, сертифікація продукції. Функції, методи, технології, інструменти управління доцільно використовувати на регіональному рівні, впливаючи на енергетичний потенціал, стан сільськогосподарських земель, матеріальні ресурси, рівень продовольчої безпеки, кадрові ресурси, формування правової відповідальності.

Комплексна система еколого-економічного управління раціональним використанням енергетичних ресурсів відповідає ринковим орієнтаціям розвитку енергетики України у контексті інтеграції в Європейський Союз (ЄС).

Завдяки впровадженню зазначених у механізмі еколого-економічних інструментів створюватимуться вигідні для усіх учасників ринку умови виробничо-господарської діяльності та стимулюватиметься раціональне енергокористування.

Законодавчо-нормативна система включає законодавство України, відомчі та нормативні документи, стандарти, перспективні для впровадження секторальні і горизонтальні директиви ЄС. Науково-методичне забезпечення базується на системному підході до управління енергетикою регіону з урахуванням енергетичної безпеки, продовольчої безпеки, стану землекористування, необхідності заміщення традиційних ПЕР на ВДЕ. Інформаційна підсистема включає еколого-економічний маркетинг, агрохімічну паспортизацію земель, еколого-економічний аналіз стану якості земель, енергетичну паспортизацію, аналіз паливно-енергетичних балансів, прогнозів і стратегій розвитку паливно-енергетичного комплексу.

Важливим у контексті науково-методичного супроводження механізму раціонального використання енергетичних ресурсів є прогнозування стану НПС внаслідок використання сільськогосподарських земель для вирощування біомаси під енергетичні потреби регіону. Основними шляхами забезпечення якісного управління раціональним використанням енергетичних ресурсів при цьому є:

- аналіз стану НПС при незмінності стану землекористування та енергозабезпечення;
- визначення стратегії ефективного управління земельними та енергетичними ресурсами;
- аналіз сценаріїв для майбутнього еколого-економічного ефекту;
- аналіз політики України у сфері енергетичної стратегії та її практичного застосування;
- розробка стратегії дій та пропозицій з урахуванням положень Директиви 2009/30/ЄС про ВДЕ.

Таким чином, вище наведені складові еколого-економічного механізму раціонального використання енергетичних ресурсів визначають законодавчо-нормативні, науково-методичні, економічні, екологічні та соціальні аспекти управління з

урахуванням еколого-економічних, енергетичних інтересів учасників ринку.

Важливою частиною енергетичних стратегій розвитку регіонів має бути моніторинг енергоефективності та енергозбереження, який дозволяє покращувати процес раціоналізації використання енергетичних ресурсів, і передбачає щорічне складання звітів про викиди діоксиду вуглецю, рівень заміщення традиційних ПЕР на ВДЕ, зокрема біомасу, кількісну інформацію про проведені заходи з енергозбереження у розрізі районів, їх вплив на енергокористування, аналіз процесу упровадження НДТ та більш чистих технологій.

Таким чином, можливо зробити висновок про те, що досягнення достатнього рівня енергоефективності в Україні як на загальнодержавному, так і на регіональних рівнях є процесом, який інтегрує законодавчо-нормативні (примусові, стимулюючі і мотивуючі) заходи, інформаційно-роз'яснювальну роботу, державне регулювання, вітчизняні та міжнародні підприємницькі ініціативи, фінансове забезпечення (власні, запозичені та залучені кошти). Щодо реалізації в енергетиці принципів стійкого розвитку та «зеленої» економіки, то підвищення рівня енергоефективності у регіонах повинне базуватися на досягненні ефекту заміщення традиційних ПЕР на ВДЕ.

Бібліографія

1. Афонченкова Т. М. **Економічна модель вибору варіантів енергопостачання на основі відновлюваних джерел енергії** / Т. М. Афонченкова, Є. О. Баганов // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 6. – С.139–147.

2. **Маркетингові засади впровадження екологічних інновацій** / Іляшенко С. М. ; Сумський державний університет – Суми : ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2013. – 184 с.

3. Калетнік Г.М. **Удосконалення правового забезпечення функціонування ринку біопалива в Україні** / Г.М. Калетнік // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 12 (90). – С. 48–52.

4. Звіт про науково-дослідну роботу. **Фундаментальні основи формування екологічно орієнтованих механізмів реалізації соціально-економічного потенціалу в умовах інформаційного суспільства (заключний звіт)**. Керівник НДР, Л.Г.Мельник. – 2013. – 222 с. – Режим доступу : [http://sumdu.edu.ua/ images/stories/](http://sumdu.edu.ua/images/stories/)

scientific_inf/research/Melnyk2013.pdf

5. Павлов В. І. **Інститути та інституції аграрного природокористування : регіональний вимір** / В. І. Павлов, В. М. Заремба, Ю. Г. Фесіна : [монографія]. – Луцьк : Надстир'я, 2008. – 212 с.

6. Ставицька О. В. **Проблеми екології енергетичних об'єктів міст як головного техногенного чинника впливу на біосферу** / О. В. Ставицька // Управління сучасним містом. – 2003. – № 4/10-12. – С. 183-192.

7. Бадджи М. Д. **Основи діагностики комплексного природокористування : регіональний вимір** : [монографія] / М. Д. Бадджи, С. К. Харічков // ПРРЕЕД НАН України. – Одеса, 2008. – 170с.

8. Хлобистов Є. В. **Фінансові механізми екологічної політики** / Є. В. Хлобистов // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – К. : НАНУ, 2004. – Вип. 3-4. – 745 с.

Рецензент: д.е.н., професор Римар М.В.

УДК 620.82, 657.82,64.011

О. Ю. САМЧЕНКО

КОМПЛЕКС ІНСТРУМЕНТІВ СТИМУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В ЖИТЛОВОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті висвітлено комплекс інструментів стимулювання використання заходів з енергозбереження в житловому господарстві. Наведено приклади використання інструментів стимулювання енергозбереження в містах України та Європи.

The complex of stimulating tools for energy saving measures in housing sector was highlighted in the article. Examples of the use of stimulating methods in the cities of Ukraine and Europe were shown in the article.

Ключові слова: заходи з енергозбереження, стимулювання, інструмент, житлове господарство.

Одним з найактуальніших питань сьогодення як в Україні, так і в Європі загалом, є питання зниження енергоємності економіки, зниження рівня енергетичної залежності країн, дотримання принципів сталого розвитку тощо.

©Самченко О. Ю. – асистент Національного університету «Львівська політехніка»